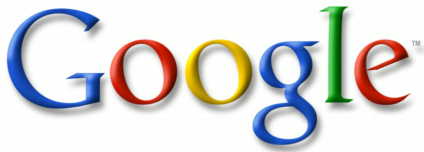

Nederland en Duitschland

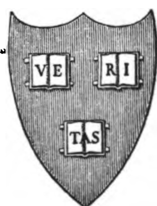
DOOR

Luit[nt] Gen[l] DEN BEER POORTUGAEL

Lid van den Raad van State

'S GRAVENHAGE
W. P. VAN STOCKUM & ZOON
1902

VE
RI
TAS

Nederland en Duitschland

DOOR

Luit^{nt} Genl DEN BEER POORTUGAEL

Lid van den Raad van State

'S GRAVENHAGE
W. P. VAN STOCKUM & ZOON
1902

Printed in the Netherlands

Er gebeurt iets vreemds met en in ons land.

Van heinde en verre en van nabij stroomen de artikelen toe, die er over spreken, vooral over onze Koloniën. Sommige bijtend en scherp, andere welwillend. Engelsche en Duitsche artikelen, ook enkele Belgische en Fransche en verscheidene Hollandsche. Braakensiek's teekenpen zegt dat wij tegen wil en dank meê moeten spelen in 't Europeesch concert. Vele schijnen ons te willen drijven naar een Verbond met Duitschland. Zóó de zeer Duitschgezinde redacteur van het Utrechtsche Dagblad. Ook het Tijdschrift voor Nederlandsch-Indië. Het wordt allengs een Europeesch gerucht. Noodig schijnt het dat die zaak eens zooveel mogelijk grondig besproken worde, ook van andere zijde dan van die der pers.

Ons volk moet weten wat er omgaat, wat er wordt gebroeid en voorbereid. De meeste menschen lezen slechts één Courant en niet wat er buitenslands wordt verkondigd. Veel kan hun dus ontgaan. Ik bied mijn landgenooten daarom het belangrijkste er over bij elkander aan; gewichtig is het genoeg om er nota van te nemen. Mijne opmerkingen voeg ik er bij.

Wat is het geval?

In 1899 en het begin van 1900 begonnen Duitsche professoren en persmannnen zich warm te maken voor een verbond tusschen Nederland en Duitschland.

Welk soort van verbond stond bij hen zelfs nog niet vast, maar toch een verbond, hoe ook, en zij begonnen alvast met den in hun oog onschuldigsten vorm, een Tolverbond.

Von Hartmann drong in een artikel in de Berlijnsche *Gegenwart*, geplaatst en overgenomen in het persoverzicht van de *Nord-Deutsche Zeitung*, aan op nauwere aansluiting, wegens het gevaar voor Engeland, dat geen recht meer zou ontzien en Reismann-Grona wees op den „Alldeutschen Verbandstag" te Hamburg in Augustus 1899 op de wenschelijkheid voor Duitschland dat de Nederlandsche havens Rijkshavens werden en tot het Tolverbond behoorden.

Professor Lexis uit Göttingen betoogde in de *Münchener Allgemeine Zeitung* van 21 Februari 1900 dat Engeland, in verband met de wereldstaatkundige aspiratiën van de groote Mogendheden, tegenwoordig een gevaar is voor onze Koloniën, die alleen de verleiding om ze te veroveren zou weerstaan, als Duitschland een eerbied afdwingende vloot had. In Nederland zou men dat gaan inzien. Versterking der Duitsche vloot was noodwendig om het „losgesprongen lid van de Duitsche volksfamilie" dichter bij den grooten hoofdstam te brengen. Duitschland moet zich echter van alle *rechtstreeksche* pogingen in die richting onthouden om ons wantrouwen niet te versterken. Wij moeten naar de Duitschers toekomen. Nederland's afkeer van het Duitsch militairisme, het Duitsch politiestelsel en vooral de vrees in een Duitsch-Franschen oorlog gewikkeld

te worden, maken toetreding van Nederland tot het groote Rijk op de manier van Beieren niet denkbaar. Daarom zal het praktisch zijn *vooreerst* (wij spatieeren) slechts een tolverbond in aanmerking te doen komen. Daarvoor worden dan de uit een Duitsch oogpunt bekende gronden bijgebracht en komt de schrijver tot de slotsom dat wij Nederlanders er de meeste voordeelen van zouden trekken, terwijl hij het bezwaar dat Duitschland sterk protectionistisch en wij vrijhandelaars zijn tracht weg te redeneeren.

Korten tijd daarna, in Juli van dat jaar schreef, in het *Zeitschrift für Socialwissenschaft*, Prof. SARTORIUS, Freih. VON WALTERSHAUSEN uit Straatsburg ook over *Ein deutsch-niederländischer Zollverein.* Dat was noodig voor beide landen, meende hij. Nu ja, Nederland zou een kleine inkorting van zijne Souvereine rechten moeten ondergaan; het zou natuurijk verplicht zijn leger en vloot op beteren voet te brengen, het zou in Oost en West aan Duitschland kolenstations moeten toestaan en gedoogen dat in tijd van oorlog de havens in Nederland en in de Koloniën door Duitschland als zijne eigene werden beschouwd, maar dat is allemaal voor Nederland niet erg. Daar zou het wel aan wennen!

Omdat er, naar aanleiding van die artikelen, stemmen in Nederland opgingen die een aansluiting met Duitschland aanprezen en in Engeland, die er voor waarschuwden, heb ik toen in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 3 Maart 1900 onder hetzelfde opschrift als deze brochure, het gevaarlijke van een bondgenootschap met een machtigen Staat voor ons aangetoond en ten sterkste afgeraden.

Dat artikel heeft instemming gevonden. Met name heeft de

Nieuwe Groninger Courant in zijne nummers van 5, 6 en 7 Maart er de aandacht op gevestigd en zijne volle instemming met mijn protest tegen het leggen van een band tusschen beide genoemde landen uitgesproken.

Twee jaren heeft men daarna deze zaak vrij wel laten rusten.

Maar op eens begint men ze nu weer met verdubbelde kracht aan te grijpen.

Aanleiding daartoe schijnt gevonden of gezocht te zijn in eenige een vijandigen geest tegen ons ademende artikelen van Engelsch-sprekenden over ons koloniaal beheer.

„Het Vaderland" noemt in een hoofdartikel van 20 en 21 April jl., een der vinnigste, dat den 12^{en} Maart door zekeren BARBOUR LATHROP onder den titel *„Onze buren; achteruitgang van Nederlandsch Oost-Indië"* in de Straits Times werd geplaatst, een vonnis van onze buren in de Straits, betreffende onze Indische politiek.

LATHROP, een Amerikaan, die in onze Oost zegt geweest te zijn, braakt tegen ons koloniaal beheer een reeks beschuldigingen uit, waarvan slechts enkele een zweem van waarheid bezitten, maar de meeste verregaand overdreven of barrok zijn.

Als bewijs van Nederland's „zelfmoordenarij" door herhaaldelijk de voortbrenging te beperken, haalt hij bijv. aan het beruchte feit uit den tijd van Methusalem, of — wat met betrekking tot onze tegenwoordige inspanning om met alle mogelijke middelen de productie te vermeerderen, vrij wel op 't zelfde neerkomt — uit dien der O. I. Compagnie, nm. het bevel om een deel notenmuscaat- en kruidnagelboomen uit te roeien. Dat geschiedde toen New-York nog Nieuw-Amsterdam heette en de handelsbegrippen en behoeften

geheel anders waren dan thans. Dwaas is 't met zoo iets nu nog voor den dag te komen.

Hij beschuldigt ons verder krampachtig vast te houden aan de theorie dat het behoud der Koloniën afhangt van de uitsluiting van vreemde volken en hunne belangen, en van herhaaldelijk de invoering van vreemd kapitaal te weigeren op den schijngrond, dat dit voor andere Mogendheden 'n verontschuldiging zou zijn om zelf belang te hebben bij of zich meester te maken van de Koloniën, terwijl het door deze handelwijze juist de eenige wettige verontschuldiging aan eene andere Mogendheid aan de hand doet om deze — zooals hij ze noemt — verwaarloosde Koloniën te nemen en behoorlijk te ontwikkelen.

Java en Madoera zijn — zegt hij — goed ontwikkeld, maar de Buitenbezittingen meten 687000 vierk. Mijlen tegenover de 51000 van Java en Madoera en tegenover de 27 millioen inwoners van deze staan daar slechts 10 millioen wilden of half-wilden. Dat is zeker niet veel, slechts 14.5 per vierk. kilometer, maar toch nog 14 per vierk. kilometer meer dan, onder het door dezen Amerikaan zóó geprezen Engelsche stelsel, in de Vereenigde Staten van Australië wonen, waar op de twee vierk. kilometers slechts één mensch wordt aangetroffen.

In dat verwaarloosd grondgebied konden evengoed 370 millioen menschen leven. „Welk een geschiedenis van verloren gelegenheden om rijk te worden" — roept deze dollaraanbidder uit — „leest men in die cijfers. Al die wegen tot de fortuin zijn afgesloten door de bekrompen Nederlandsche Staatkunde."

„De Battaks" — zegt hij — „gaan steeds voort met hunne gezellige liefhebberij van menschen-eten in een streek, die

de menschheid zou kunnen verrijken met haar overvloed van voortbrengselen."

Nu, die liefhebberij waarvan kapitein COOK indertijd ondervinding heeft opgedaan, vindt men ook nog in de eilanden van Nieuw-Zeeland, onder Engelsch gezag en het koppen-snellen had in December 1901 nog plaats op Serawaksch grondgebied (Engelsch). [1])

„Uw leven is" — gaat hij verder voort met beschuldigen — „onveilig binnen 35 mijlen van Makasser, een van de oudste Europeesche vestigingen in het Oosten."

Wel mogelijk, maar wat bewijst dat? Men behoeft in Londen — ook nog al eene oude Europeesche vestiging — niet eens 35 mijlen buiten de stad te gaan, om onveiligheid te vinden; *in* Londen zelf heeft de beruchte Jack de Ripper elf moorden begaan, meest op klaarlichten dag, en hij loopt nog vrij en ongestraft rond. Komt het nu iemand in de hersens om daarvoor Engeland van wanbestuur te betichten?

Ceram en ach! zoo vele andere eilanden zijn niets dan wildernissen. Op zeer vele van de eilanden oostelijk van Java vond ik geen enkele blanke enz. (Hetzelfde kan gezegd worden van zeer veel eilanden in Oceania of Polynesia.)

En na die z.g.n. acte van beschuldiging welke naar niets lijkt, volgt dan het door „Het Vaderland" bedoelde vonnis: *„Men behoeft niet de gave der profetie te bezitten om het naderend einde van wanbestuur te voorspellen in Oost-Indië, dat nu lijdt, omdat het behoort aan Nederland."*

Dit perfide en agressieve stuk van den Amerikaan uit de Straits Settlements staat niet alleen.

---

[1]) Zie Koloniaal Verslag van 1902, blz. 71.

Het Vaderland van 24 April, willende aantoonen hoe er stemming gemaakt wordt tegen Nederland als Koloniale Mogendheid in Azië, ziet methode in verschiilende aanvallen en wijst er op dat ook door ARCHIBALD R. COLQUHOUN, een ingenieur, die als groote autoriteit wordt beschouwd in Oost-Aziatische zaken, in zijn dit jaar te Londen uitgekomen werk: „*The Mastery of the Pacific,*" een vernietigend vonnis wordt geveld over ons beheer in Indië.

Dit overigens voortreffelijk werk besprekende, zegt het technisch weekblad „*The Engineer*" van 11 April: „De heer COLQUHOUN maakt ons de uitgestrektheid van de Nederlandsche bezittingen in het verre Oosten duidelijk. Hij toont aan hoe weinig vooruitgang is te bespeuren in de Nederlandsche Koloniën, die drijven op een slaapmutserigen, achterlijken, ouderwetschen handel. Hij legt den klemtoon op het veelbeteekenende feit, dat hoewel Nederlandsch in naam, deze bezittingen geen voeling houden met Nederland en dat zij in alle opzichten onafhankelijk zijn van het Moederland, dat zij reeds lang opgehouden hebben een bate te geven aan de Nederlandsche schatkist, en dat de Nederlanders aldaar, na zich vermengd te hebben met de verschillende stammen, die deze eilanden bewonen en door de groote halfbloedbevolking als gelijken te behandelen, in gehalte achteruit zijn gegaan en billijkerwijze niet meer als *bona fide* Nederlanders zijn te beschouwen. Hij vertelt ons dat Nederlandsch Oost-Indië, zoo als het thans bestuurd wordt, *een vlek is op de kaart van de nieuwere beschaving* en hij laat het aan ons over om de gevolgtrekking te maken *dat het een vlek is die eens zal worden weggewischt.*"

„Et c'est ainsi qu'on fait l'histoire!"

De „*Times*", de „*Times Star*", Demetrius Boulger in de *Nineteenth Century* e. a. komen allen tot dezelfde conclusie dat de dagen van ons Koloniaal bezit geteld zijn, indien wij ons niet haasten het bestuur aldaar te schoeien op Engelsche leest. Enkele bereidwilligen bieden ons vriendelijk de behulpzame hand aan als wij onze Koloniën stellen onder Britsch protectoraat.

Na die venijnige aanvallen van Engelsche zijde heeft de Duitsche pers zich niet onbetuigd gelaten. Van alle zijden kwamen betoogen toestroomen, op verschillende toon, de meesten met zacht-zoet gefluit, enkele daarentegen lieten de schetterende oorlogsklaroen wijd schallen: zoo drie lange artikelen in de *Grenzboten* van Augustus 1901, waarin minachtend van het „object Holland" wordt gesproken. Van allen is de grondgedachte: Nederland moet een verbond sluiten met Duitschland. Daarin zal het vinden waarborg voor de integriteit van zijn grondgebied en behoud der Koloniën, steun tegen Engeland.

Om een juist denkbeeld te verkrijgen van hetgeen men met ons voor heeft is het noodig de voornaamste nader te beschouwen.

Aan de spits staat de Berlijnsche Hoogleeraar Dr. Ernst von Halle. In zijn werk: *Volks- und Seewirthschaft* [1]) worden in het 2de gedeelte de *Weltwirthschaftliche Aufgaben und Weltpolitische Ziele* behandeld.

Al dadelijk vangt dat gedeelte aan met de „*Volks- und*

---

[1]) Berlin, 1902.

Seewirthschaftlichen Beziehungen zwischen Deutschland und Holland (1898—1901).

„Na een menschenleeftijd is eerst door het tot stand komen van den Noord-Duitschen Bond en toen door de stichting van het Rijk de oogst binnengehaald van het door het oprichten van het Tolverbond uitgestrooide zaad, — zoo vangt deze Professor nagenoeg aan — en weer na een menschenleeftijd (na '70 is slechts 32 jaar, de menschen van von Halle schijnen niet bijster oud te worden) is het denkende deel des volks en zijn leiders tot de erkenning gekomen dat de tijd der inwendige consolideering, waarin men naar buiten niet naar wensch kon optreden, voorbij is." Na die inleiding, welke reeds veel te denken geeft, volgt een van die materialistisch platte uitdrukkingen, welke ons Nederlanders zoo geducht kan hinderen: *„Das Gefühl der Sättigung hat sich gelegt* en het is dus plicht te zorgen dat het Duitsche volk bij de groote politieke vragen des tijds niet te kort komt." Dat wil op zijn goed Hollandsch zeggen, als anderen aan 't rooven gaan mee te rooven, om ook wat van de buit te krijgen. Twintigste-eeuw-beschavings-professorale-leer! *Es giebt keine dauernd satten Völker, die nicht dem Untergang geweiht wären.* De ondergang van de oude volkeren, van de Carthagers, van de Phoeniciers, van het machtige Rijk van Alexander de Groote, van het nog machtiger Oude Rome, van de Pharaoën is juist veroorzaakt door dat ook deze, om Professor von Halle's fijne uitdrukking over te nemen, nooit *dauernd sat* waren, altijd meer verlangden en in den eeuwigen strijd om het hebben en houden, om het mijn en dijn, elkander vernietigden en gezamenlijk ten onder gingen.

„Voor Duitschland komt er nu nog iets bij — gaat hij voort —: de grenzen zijn op den duur voor het „moderne" volksleven onhoudbaar. Het is een onding dat de mondingen van twee zijner grootste stroomen van den Rijn en van de Donau, waarvan de Rijn nog wel de gewichtigste „Verkehrsader" des lands is, zich in vreemde handen bevinden". Als Rusland het eens even ondingig ging vinden omtrent de Weichsel! De leer der natuurlijke grenzen van FICHTE wordt als bewijs uit de antiquiteitenwinkel opgeduikeld, maar de geleerde heer vergeet dat die leer sedert Napoleon III totaal fiasco heeft gemaakt. Wil Duitschland ze weer toegepast zien, dan zou het toch al zeer inconsequent zijn ze, wat de Rijn betreft, alleen aan de monding toe te passen; dan zou natuurlijk de geheele Rijn als zoodanig moeten worden aangenomen en van Basel af zou alles wat ten westen van die natuurlijke grens ligt: geheel Elzas en Lotharingen, met de Rijn-Palz er bij, aan Frankrijk behooren. In het Oosten zou de Oder een prachtige natuurlijke grens zijn, waardoor de Slavische bevolkingen van Posen bovendien weer tot hun natuurlijke stam-, taal- en geloofsgenooten zouden terugkeeren of, wil men zóó ver niet gaan, dan de Weichsel, waardoor Oost- en een deel van West-Pruisen aan Rusland zouden toevallen. Men ziet gevaarlijker en onhandiger kan het haast niet om met zoo'n leer nog eens voor den dag te komen; het is geraden die liever te laten rusten.

In het geschiedkundig relaas dat dan over Nederland volgt wordt verteld dat, eens, in 1787, Holland in handen van Pruisen was gekomen, dat het Huis van Oranje tegen Franschen invloed verdedigde, zonder dat de toenmalige

politici hiermede even als met de — en dan komt ook deze geleerde, die blijkbaar alles slikt, met de dwaze legende aandragen — „durch die preussischen Husaren eroberten Flotte" iets anders wisten aan te vangen als beiden aan Oranje terug te geven. De professorale moraal ergert er zich aan.

De Zuid Afrikaansche oorlog heeft bij ons Nederlanders heet het dan — met volle zwaarte tot het bewustzijn gevoerd wat het beteekent in een tijd dat de wereldrijken zich vormen, „een klein machteloos natietje te zijn, over welks hoofd heen de Grooten der aarde beschikken, als bestond het in 't geheel niet." (Opvoedkundige moraal der Berlijnsche Universiteit?)

„Men erkent niet alleen zijn eigen zwakte, maar is zich er van bewust dat juist de zonderlinge stelling der Nederlanden aan den mond van een der grootste Duitsche stroomen een der oorzaken is dat Duitschland nog niet die macht ter zee bezit, welke aan zijn woord over de zeeën heen beslissend gezag kan verschaffen."

En dan komt het allerdwaaste: „Wie vermag te zeggen hoe het vraagstuk der Transvaal er heden zou uitzien, als in Holland bij het tot stand komen van het Tolverbond en van het Duitsche Rijk staatsmans- en reeële politiek in plaats van isoleerings, enghartige lokaal-patriotische en dynastieke beschouwingen voorgezeten hadden. De wereldgeschiedenis zal eens de schuldaanklacht wegens het onder het juk brengen der Hollanders in Zuid-Afrika nederleggen voor de deur van de Staten-Generaal in den Haag." (bl. 22).

Verder wordt er op gewezen hoe noodig voor Duitsch-

land een verbond is, daar nu een klein kustvolk in staat is zijn invloed over het verkeer van den Rijn te doen gelden, maatregelen te nemen die tegen het belang zijn van het machtig achterland en rivierverbeteringen tegen te houden.

Hij vergeet daarbij dat aan die rivierverbetering van den Rijn, welke tusschen de Zwitsersche grens en Rotterdam eene lengte heeft van 827 Kilometers, waarvan 697 binnen Duitsch gebied, van 1830 tot 1894 zijn uitgegeven door Duitschland 274.59 en door Nederland 57.51 millioen marken. Daar de rivier in Duitschland 7 maal langer is dan in Nederland, zou laatstgenoemd land, in gelijke verhouding bijdragende, slechts 39.22 mark te betalen gehad hebben om zijne „Schuldigkeit" voor het internationaal verkeer te vervullen. Het heeft dus veel meer gedaan dan dat. In Rotterdam is een vrij entrepot; door het handelstractaat van 31 December 1851 zijn voor het Rijn-verkeer zeer gunstige bepalingen getroffen en eindelijk is bij het Rijnscheepvaartsverdrag van 1868 volledige vrijheid van scheepvaart gewaarborgd. Duitschland maakt dus even vrij gebruik als wij van de rivier; wat wil men meer?

Onder de gronden voor noodige expansie noemt von Halle ook de jaarlijksche toename van bevolking (bl. 3). Daarvoor moet men geen uitzetting van gebied naar de zijde van Nederland, naar het Westen, maar naar het Oosten, naar Rusland zoeken, want met ons er bij wordt overbevolking erger.

Beieren is 75870 vierk. Kilometer groot, telt 6.175.153 inwoners, dus 81 per vierk. Kilometer; Pruisen is 348.607 vierk. Kilometer, telt 34.472.500 inwoners in 1900, dus 99 per vierk. Kilometer en Nederland heeft met zijn 33.000

vierk. Kilometer uitgestrektheid en zijn 5.263.267 inwoners ruim 159 per vierk. Kilometer en is 50 pCt. dichter bevolkt dan het geheele Duitsche Rijk.

Voorts zegt hij dat men zich in Nederland thans even als sedert eeuwen voedt van de resultaten van Duitschen arbeid (bl. 48). Als een hoogleeraar in de Staathuishoudkunde zoo iets leeraart, wat moet men dan wel denken van de hoogte die er de wetenschap van het ruilverkeer, van den handel heeft.

„Duitschland moet (bl. 48) gelegenheid hebben zijn verdedigingslinie op zijn gunstigst te kiezen en te kunnen steunen. Aan een economisch volkomen onafhankelijken nabuur-Staat kan het op den duur niet worden overgelaten er, ingeval van oorlog of tarievenstrijd, aan te kunnen denken een der levensaderen van het Duitsch verkeer te stremmen of wel door dezen alleen te doen dragen alles tot afweer van vijandelijken aanval."

Een verbond dus, maar welk verbond?

Een Tolverbond (bl. 51) met... let wel! annex eene Militaire- en Marineconventie (bl. 54).

Nu, aan een tolverbond — zegt von Halle — zijn formeel geen groote bezwaren verbonden. Duitschland is als Bondstaat, waarin de Leden ieder op zich zelf verschillende regeeringsvormen en gereserveerde rechten bezitten, veel beter daartoe geëigend dan bijv. Frankrijk. Ja, er wijken nog vele dingen van het tegenwoordige Holland met die in Duitschland af: o. a. de onafhankelijkheid der buitenlandsche politiek, het vrijhandelsysteem — een der groote struikelblokken — het Manchesterachter karakter van sommige takken der social-politiek, de zilverstandaard

(de professor is goed op de hoogte!) het zelfstandig bank-systeem, de eigen post en eene menigte zaken van koloniale politiek, maar dat alles zou zich wel schikken en oplossen; het grootste bezwaar, de krachtigste tegenstand is echter te duchten in „het verschil van tradities en het door eeuwen heen bewaarde onafhankelijkheidsgevoel des Volks. Dat noemt onze welwillende man „een dekmantel, waaronder zich somtijds ook die ongehoorde menigte van kleinigheden, kramergeest en kortzichtigheid verbergt, welke uit de heeren der aarde van 1648 het Holland van 1900 heeft gemaakt, dat niet eens zijn eigen stambroeders kan beschermen." (bl. 51).

De militair-marine-conventie zou moeten bepalen dat in oorlog Nederland met Duitschland samen zou gaan, waartegen dit de integriteit van land en kolonien waarborgt. Nederland zou echter verplicht wezen zijn kustverdediging en marine, volgens de vereischten van den tijd, in te richten, des noods met eenige Rijkstoelage.

Als dwangmiddel beveelt de hooggeleerde heer ten slotte aan energieke maatregelen te nemen, opdat Holland niet alleen alle voordeelen van zijne betrekkingen met Duitschland verder geniette. Hij geeft daartoe aan de hand eerst de havensteden Hamburg en Bremen te begunstigen, dan de Belgische havens en eindelijk tegen ons te voeren een tariefoorlog, waardoor de hoofdbronnen van welvaart worden afgegraven.

Hiermede zullen wij van dezen vriendelijken professor afscheid nemen om kennis te gaan maken met de voordracht den 25^en^ Januari jl. door Dr. ANTON, Professor in de Staats-

wetenschap aan de Universiteit te Jena, in de Gehe-stichting te Dresden gehouden over *„Ein Zollbündniss mit den Niederlanden."*

Dr. ANTON blijkt een veel bezadigder, degelijker, verstandiger man te zijn dan zijn collega te Berlijn. Uiterst welwillend en beschaafd is zijn toon. Dat hij vooral uit een zuiver Duitsch standpunt de zaak beziet, al tracht hij zich ook bij wijlen te verplaatsen in onze toestanden, is al te natuurlijk om hem dat in het minst euvel te duiden.

Voorop stelt hij dat Dr. VALCKENIER, Hoofdredacteur van het Utrechtsche Dagblad, de Standaard, het orgaan van Dr. KUYPER beantwoordende (dat in Januari 1896 zeer verstandig betoogd had dat Nederland, te zwak zijnde om te bijten, ook niet moest blaffen maar zich strikt neutraal houden) toen naar zijn weten het eerst een of- en defensief verbond van Nederland met Duitschland had aangeprezen. Sedert had de sympathie voor zoo'n bondgenootschap bij ons snelle vorderingen gemaakt door het aanvankelijk ridderlijk stelling-nemen van Duitschland's Keizer in Zuid-Afrika (het bekende telegram), de terugwerking der Dreyfuszaak, waarbij de sympathiën voor Frankrijk aanmerkelijk werden bekoeld en het lot van Spanje in den oorlog met de Vereenigde Staten van Noord-Amerika.

Hoezeer hij het betreurt, vindt Dr. ANTON het toch zeer begrijpelijk dat de wijze waarop de Duitsche regeering gemeend heeft van hare vriendschappelijke betrekkingen tot Groot-Britannië te moeten doen blijken, bij ons de sympathiën tot toenadering, vooral na de herfst van 1899, snel heeft doen dalen.

Hij noemt dan als gronden, die gewoonlijk worden aan-

gevoerd voor zoo'n verbond, dat het kleine Nederland met zijn 5 millioen inwoners niet in staat is zijn buitengewoon omvangrijk koloniaal bezit, dat met het Fransche, na het Engelsche, het meest waardvolle is van de geheele wereld, tegen de veroveringsplannen van een Grootmacht op den duur te handhaven. De marine, die trots de groote kapitaal-overschotten, door de Staten-Generaal in kortzichtige verblinding, verwaarloosd is, bedraagt thans in tonnen en paardekrachten nog niet het $\frac{1}{3}$ van de zoo kort opgerichte Duitsche en is daardoor buiten staat de koloniën tegen de Engelsche of Amerikaansche, mogelijk zelfs niet tegen de Japansche, te beschermen.

Aangewezen om steun te zoeken bij een Groote Mogendheid komt Duitschland in de eerste plaats, door geographische ligging en historische ontwikkeling, daartoe in aanmerking.

Een tolverbond ligt, volgens Dr. ANTON, het eerst voor de hand, op de wijze bijv. als Luxemburg. Internationale moeilijkheden zijn niet waarschijnlijk. De clausule van de meest begunstigde natie, welke in de meeste handelsverdragen voorkomt, acht hij geen bezwaar, omdat die slechts op Staten met zelfstandig tol-systeem betrekking heeft en de opheffing van tollen er niet onder valt.

Dat moge zoo zijn voor Duitschland, voor Nederland ben ik het daarmede niet eens. Indien Nederland met Frankrijk een handelstraktaat heeft gesloten op den voet van de meest begunstigde natie, dan kan het door het tol-systeem van Duitschland te aanvaarden tijdens den duur van dat tractaat, op den invoer van Fransche wijnen bijv. niet in-eens veel hooger recht gaan heffen (het Duitsche tol-recht) zonder door die daad in groote

moeilijkheden met den benadeelden Staat te geraken.

Frankrijk, dat voorzeker de toenadering van ons land tot Duitschland met leede oogen zou aanzien, zou m. i. met recht kunnen zeggen: Met U, Nederland, zelfstandig, onafhankelijk land, door geen tol-unie gebonden, heb ik een tractaat gesloten. Zoolang dat tractaat loopt is het een plicht U te onthouden van elke daad, waardoor aan de voorwaarden er van wordt afbreuk gedaan en ik in nadeeliger conditie wordt geplaatst. Door eene vrijmachtige handeling van U word ik beroofd van de voordeelen, die wij samen bedongen hebben en schendt gij dus de voorwaarden. Ik stel U verantwoordelijk voor de gevolgen.

Om die tol-unie te verkrijgen moeten wij — dat schijnt Dr. ANTON zoo natuurlijk dat van het omgekeerde zelfs geen sprake is — ons vrijhandelsysteem prijs geven en door en door protectionist worden. Opgegroeid in het beschermend stelsel komt het hem zelfs niet in de gedachte dat men dat bij ons uiterst verderflijk voor handel en industrie zou kunnen vinden.

Goedgezind en welwillend als hij is stelt hij daarbij dadelijk op den voorgrond dat Nederland in de vragen van handel- en tolpolitiek ook zijn stem zal hebben uit te brengen. „In welke mate" — zegt hij — „is nog een doctorsvraag". Och neen, waarde Professor, dat is dunkt mij nu reeds klaar. In zulk eene mate dat het nu reeds positief vast staat, dat Nederland tegenover Pruisen, Beieren, Saksen, Wurtemberg en tuti quanti het volkomen aflegt en zóó in de minderheid is, dat het totaal niets te zeggen zal hebben over zijn eigen handel en wandel en aan den leiband heeft te loopen van hen, die in Berlijn de lakens uitgeven.

Daarop gaat Professor ANTON over aan 't opsommen van voor- en nadeelen van zoo'n tol-unie voor ons en voor Duitschland. Zij zijn niet in 't kort weder te geven. Enkele opmerkingen zijn echter noodig. Voor ons zouden de voordeelen zijn: vooral de verruiming der economische toestanden met een gebied van 540.000 q. k.m. en 56 millioen inwoners. Voorts:

1°. Het wegvallen van den hinder die in den weg gelegd wordt aan den uitvoer van vee over de Duitsche grens.

Die hinder geeft een juist denkbeeld van de ruime blik, welke de Duitsche handels- en tolpolitiek, waaraan wij ons zouden hebben te onderwerpen, beheerscht, daar in Duitschland op vele plaatsen vleeschnood heerscht. De slagersbonden te Hamburg, Altona, Wandsbeek en Harburg hebben daarom dezer dagen besloten eene deputatie naar den Rijks-kanselier, Graaf VON BÜLOW, te zenden met het verzoek, het verbod tot invoer van levend vee, in te trekken. Om de agrariërs te believen moet de menigte slecht en duur vleesch te eten krijgen.

2°. Invoering van 't patent van uitvindingen. — Een bagatel.

3°. Onafhankelijkheid van de Engelsche telegraafkabels. Wordt verkregen door den aanleg, in vereeniging met Duitschland, van een kabel tusschen Menado en de Palaneilanden enz., tot aansluiting aan den toekomstigen Amerikaanschen Pacific-kabel.

4°. Bescherming van de Nederlandsche industrie door Duitsche consuls, omdat de Nederlandsche daartoe niet toereikend zijn. Bij de menigte jongelieden, die in ons land naar eene betrekking snakken, behoeft men waarlijk dit

niet onder de motieven op te nemen. Ik erken dat het beschamend is dat daarin nu nog niet genoegzaam wordt voorzien.

5°. Het benutten van Duitsche onderwijs-inrichtingen, in 't bijzonder de technische hoogescholen. Vervalt, nu door het initiatief van den minister van Binnenlandsche Zaken een technicum hier te lande wordt opgericht.

6°. Een „Post-Verein", kan geschieden en geschiedt reeds zonder tol-unie.

Hij erkent overigens dat het duurder worden der levensmiddelen in ons land een onafwijsbaar gevolg van het toetreden tot de Duitsche tol-unie zou zijn. (bl. 27)

„Eigenlijk een land van transitohandel snijdt Nederland, als het niet zijn handelsgebied door toetreding tot de tolunie verruimt, zich zelf in de vingers als het door beschermende rechten zijn industrie wil bevorderen" (bl. 16).

En dan bepleit hij verder in gemoedelijke taal, met warmte, met gevoel, vol waardeering, hoe wenschelijk voor beide volken de toenadering, een tolverbond zou wezen. Dr. ANTON moet zijn een verlichte geest, een goed mensch.

Blijkbaar met overtuiging houdt hij staande dat wij door toetreding voor onze onafhankelijkheid niets hebben te vreezen.

Waren alle Duitschers als Dr. ANTON, dan zou het wellicht mogelijk zijn, maar helaas er zijn een menigte van 't soort VON HALLE's en „Grenzboten"-mannen, die dadelijk met donder en bliksems voor den dag komen, en daar moeten wij niets van hebben.

De Duitsche pers heeft dezer dagen ook zijn stem er over doen hooren.

De vrij-conservatieve *Post*, die men zegt dat soms betrekkingen met het ministerie van Buitenlandsche Zaken onderhoudt, heeft eene nauwere aansluiting tusschen Nederland en Duitschland vrij kalm, maar zeer uit de hoogte besproken.

Het blad begint te zeggen, dat reeds spoedig na het uitbreken van den Zuid-Afrikaanschen oorlog, zich bezorgde stemmen in het Koningrijk der Nederlanden lieten hooren, die zich afvroegen of het niet geraden was om met het oog op de ervaringen van den Noord-Amerikaansch-Spaanschen oorlog en het gebeurde in Zuid-Afrika,.. aansluiting bij den Duitschen nabuur en neef te zoeken en daarmede grooter zekerheid voor het bezit der Koloniën. Dat heeft toen tot geen resultaat geleid.

„Nu men weer er over begint neemt Duitschland, dat volstrekt geen belang heeft om de gevoeligheid in Nederland te kwetsen, heden een even gereserveerde, afwachtende houding tegenover de alliantie-plannen aan, als voor twee en drie jaren.

„In elk opzicht is het Duitsche Rijk in de gelegenheid om rustig af te wachten hoe de dingen in de Nederlanden zich zullen ontwikkelen. Voor wien het voordeel grooter is ligt voor de hand. Weldaden op te dringen is niet wijs. Daarom zal het Duitsche Rijk volkomen passief kunnen blijven.

„Hebben de Hollanders eenmaal begrepen, dat in de moderne wereld vrijheid zonder macht op den duur in het geheel niet denkbaar is, dan zullen zij misschien niet meer alleen in hun isolement den besten waarborg voor hunne vrijheid aanschouwen."

Op soortgelijke wijze laat zich de *Münchener Allgemeine Zeitung* uit.

Zij zegt: „Wanneer de toenaderingsplannen een tastbaren vorm willen verkrijgen moet het initiatief van Nederland uitgaan. Indien Duitschland die quaestie op het tapijt bracht zou daardoor slechts het wantrouwen van de Fransquillons en de ijverzucht van andere machten worden opgewekt. Duitschland, als de sterkste, kan wachten tot men hem om zijne goede diensten vraagt; het zal — om de onlangs door Lord CRANBORNE in het Engelsche Parlement gebezigde woorden gewijzigd te herhalen — geen bondgenootschap met Nederland zoeken, maar eventueel bereid zijn het te verleenen!

De *Elberfelder Zeitung* vindt, volgens het Utrechtsche Dagblad, het denkbeeld (aansluiting aan Duitschland en bij gevolg aan de Triple alliantie) wel interessant, maar van Duitsche zijde niet zonder ernstige bedenkingen er tegen. „De dwaze bezorgdheid van sommige Nederlanders — zegt zij — voor annexatie door Pruisen kan niet beter weerlegd worden dan door eene opneming van Nederland in het Midden-Europeesch verbond; daardoor zou door de deelnemers aan het verbond en in de eerste plaats door het Duitsche Rijk de integriteit van het Nederlandsch gebied worden gegarandeerd. Voor Duitschland zou zoo'n bondgenootschap evenwel groote bezwaren opleveren.

„Nederland is, na den val van NAPOLEON I, altijd als een Europeesch schootkind behandeld, wat wel niet het verlies van België heeft kunnen verhinderen, maar sedert niet gewijzigd is. Het Nederlandsche volk, geen vrees koesterend voor een aanval op zijn gebied, heeft dientengevolge zijn

krijgshaftige eigenschappen, die nog bij Waterloo schitterend zijn uitgeblonken, allengs verwaarloosd; ten deele schijnt dit zelfs ook met de marine het geval te zijn. En de strijd tegen Atjeh op Sumatra kan de onvoldoende oefening van het leger in het moederland niet goedmaken, te meer daar het Koloniale en het Europeesche leger geheel van elkander zijn afgescheiden. Onder die omstandigheden zou de inzet voor Duitschland vrij wat grooter zijn dan de winst, ten minste als het ook Nederlandsch-Indië zou moeten waarborgen."

In een der laatste nummers van het te München uitkomende tijdschrift *„Handel und Industrie"* wordt geconstateerd dat „de Nederlanden, het in het Noordwestelijk Europa door de branding der Noordzee omgolfde Rijk, met zijn historisch schitterend verleden, in de laatste jaren merkbaar snel en veel binnen den kring onzer Duitsche gedachten traden. Is het" — vraagt het — „de bewondering voor de beminnelijke Koningin WILHELMINA, zijn het de sympathieke gevoelens van het Duitsche volk voor den Hollandschen broederstam der Boeren, die het weefsel van sympathie tusschen beide volken in den laatsten tijd steeds dichter en inniger weefden? Maar deze sympathieën zijn niet eenzijdig aan Duitschen kant aanwezig, ook in Nederland eischt de strooming ten gunste van Duitschland een steeds breedere plaats. Wel is waar, de partij is daar nog machtig, die in elke, zelfs economische toenadering tot Duitschland een gevaar voor de Nederlandsche zelfstandigheid ziet; maar dat is psychologisch gemakkelijk te verklaren, daar Nederland als oeconomisch en politisch verre beneden ons staande, gelijk het zwakke geïsoleerde individu

tegenover het sterkere, met pijnlijke nauwgezetheid voor zijn rechten en zijn zelfstandigheid waakt." Het concludeert dat een bond tusschen Nederland en Duitschland in de natuur der dingen ligt en dus slechts eene quaestie van tijd is.

Zeer merkwaardig, over het geheel juist gedacht en wijzende op een goed begrip van ons volkskarakter is het overzicht dat Dr. S. Heckscher, onder den titel: *Eine neue Phase in den holländisch-deutschen Beziehungen* geplaatst heeft in het Augustusnummer van dit jaar der *Preussische Jahrbücher*.

„Zoo als ieder die politiek niet heelemaal onrijp is, moet inzien" — zegt hij o. a. — „zal, trots de bijna gelijke rasverhoudingen, trots de nauwe verwantschap van de Hollandsche taal met de Nederduitsche spraak, de opname van de Nederlanden in den Duitschen Bondstaat nooit ofte nimmer tot eene staatkundige verhouding leiden als bijv. tusschen Pruisen en Baden bestaat. Holland zou veel eerder, volgens een bekend gezegde van Vorst Bismarck, in de geschiedenis de rol van een tweede Ierland overnemen. Maar gesteld dat ernstig op te nemen Duitsche Politici speelden met zulke denkbeelden! Wat zou dan het lot van Holland worden? Zou Holland vrijwillig kruipen onder de vleugels van den Duitschen adelaar? Gelooft iemand, dat een volk als de Nederlanders, met een grootsche nationale geschiedenis, met een eigen taal en literatuur, met schitterende tijdvakken van onvergankelijke kunstscheppingen, met eeuwe aanwervingen op het gebied der wetenschappen, een volk met een onbuigzaam trotschen vrijheidszin zijne onafhankelijkheid zou prijsgeven, zonder een strijd tot het uiterste?

„Spreekt niet de roemrijke vrijheidskamp der Hollandsche Boeren in Zuid-Afrika een duidelijk verstaanbare taal? Zou Holland door een veroveringsoorlog bij het Duitsche Rijk worden ingelijfd? De gedachte daaraan is zoo dwaas dat het buiten iedere discussïe valt. Ik ga verder. Als ons Duitschers de Nederlanden heden als door eenig wonder als een rijpe vrucht in de schoot zouden vallen, zullen wij zeker niet met vreugde toegrijpen, maar in het gevoel van onze Deensche, Elsas-Lotharingsche en bovenal van onze Poolsche beklemmingen hoffelijk maar beslist voor deze gevaarlijke aanwas bedanken.

„Eene andere vraag is echter" — gaat hij dan door — „of het in het belang van beide nabuur-Staten kan liggen, zich bij *waarborg eener strengste zelfstandigheid*, economisch of politisch, of zelfs economisch en politisch samen te voegen.

„Volkomen begrijpelijk is het dat deze vraag de openbare meening in Nederland levendig bezig hield, toen de Engelschen in vollen vrede door de tragisch-komische Jameson-inval de integriteit van den dochterstaat Transvaal bedreigden. Zoo kwam het dat het denkbeeld van een politieke Bond tusschen Duitschland en de Nederlanden voor het eèrst in Holland opkwam. Daarneven werd de mogelijkheid van een enger economisch verband nauwelijks aangestipt, daar de Hollanders als onvervalschte vrijhandelaars in overwegende meerderheid een compromis met de Duitsche protectionistische politiek voor uitgesloten hielden. Ook bij ons verwierf de gedachte aan een politieke toenadering grooter bijval, dan die van een tol-unie tusschen beide Staten. Even weinig als men vooreerst de werking van een tol-unie kon overzien, even helder stond ons dadelijk de

politieke noodzakelijkheid voor den geest tot het behoud van een onafhankelijk Holland en van zijne koloniën.

„De verdediging der Hollandsche koloniën tegen de veroveringszucht van Grootmachtige liefhebbers van koloniën is voor het behoud en de toekomst onzer koloniën in de Zuidzee eene levensvraag. Terwijl namelijk Holland als heerscher over Borneo, Celebes, de Molukken, van Sumatra, Java en het westelijk deel van Nieuw-Guinea nooit een gevaar oplevert voor onze naburige koloniën, moet elke bezitvergrooting van eene andere Groote Mogendheid, ten koste van de Hollandsche koloniën, onze koloniale macht op bedenkelijke wijze bedreigen.

„Had reeds de houding der Duitsche regeering bij de Jameson-raid de Hollandsche sympathiën voor Duitschland verlevendigd, de waarschuwende lessen van den Spaansch-Amerikaanschen oorlog hebben het hare er toe bijgedragen dat de Hollandsche pers het voordeel van eene politieke toenadering tot Duitschland levendiger en voor een niet gering deel toestemmend erkende. Toegegeven moet worden dat de houding van het officieele Duitschland gedurende den Zuid-Afrikaanschen oorlog weinig geschikt was om deze verblijdende stemming in de Nederlanden vast te houden, ofschoon men ook daar niet ontkennen kon, dat eene inmenging van de Duitsche regeering ten gunste der Afrikaansche republieken het gevaar in zich sloot van een wereld-oorlog. Hoe dat zij, de strijd der meeningen over de toekomstige politieke betrekkingen tusschen Duitschland en de Nederlanden verstomde een tijdlang in de Hollandsche dagbladen en ontwaakte eerst weder toen Professor Anton uit Jena, in een veel aangehaalde voordracht, eene tol-unie met warmte

en naar beide zijden nauwkeurig wegende, voorstond, natuurlijk niet zonder ook het gewicht van een politiek-hartelijk één-worden van beide volken aantestippen.

Hoewel de schrijver het bij onze diep ingewortelde neiging tot vrijhandel verklaarbaar vindt dat Dr. ANTON's betoog veel tegenspraak heeft gevonden, acht hij de voornaamste verdienste ervan dat eene hoogst beachtendswaardige stem naar Holland is doorgedrongen, die het vertrouwen in Duitschland opnieuw heeft opgewekt en een tegenwicht biedt aan — wat hij noemt — „alldeutschen Rodomontades und englischen Heucheleien".

„Dat bewijst" — zegt hij — „eene zeer boeiende en belangrijke polemiek tusschen de beide meest beteekenende Hollandsche dagbladen: Het Vaderland en het Utrechtsche Dagblad, die zelfs aanleiding heeft gegeven dat de Engelsche „Standard" het alarmeerend gerucht verspreid heeft dat Holland voornemens was zich bij de Triple Alliantie aan te sluiten."

Ofschoon „Het Vaderland" nu wel op gronden, die de opmerkzaamheid verdienen, een tol-verbond verwerpt, is het toch niet afkeerig van een verbond in 't algemeen, zonder Duitschland te noemen en zal — zegt de schrijver — „de dag nabij zijn, waarop „Het Vaderland" even energiek voor een Verbond met het Duitsche Keizerrijk zal optreden als nu reeds het Utrechtsche Dagblad doet".

Ik heb gemeend vooraf te moeten laten gaan wat in Engeland en in Duitschland over ons werd geschreven, opdat men een overzicht verkrijge en een besef van den

omvang en het gewicht der zaak. Van zelf zijn wij nu gekomen tot wat de genoemde Nederlandsche dagbladen er over behelzen.

Het Vaderland van 20 en 21 April 1902 had onder den in den aanvang van dit stuk genoemden titel: *Een vonnis van onze Buren in de Straits*, *betreffende onze Indische politiek* gewezen op het agressief opstel van BARBOUR LATHROP in de „Straits Times", op het werk van COLQUHOUN en op het gevaar dat er stemming schijnt te worden gemaakt tegen ons z. g. n. slecht bestuur in Indië.

Het Utrechtsche Dagblad stelde daarop aan 't Vaderland de vraag: Wat denkt gij tegen dit Engelsche gevaar te doen?

Hierop antwoordde het Vaderland [1]) „dat het bestrijden van die oordeelvellingen in den trant bijv. van den talentvollen Van-Dag-tot-Dag-Schrijver in 't Handelsblad niets helpt, omdat dit geschiedt in Nederlandsche periodieken, die 't buitenland niet leest. Van daar het dreigend gevaar dat zich eene aan Nederland's Koloniaal bestuur vijandige wereld-opinie gaat vormen onder het Engelsch sprekend deel der menschheid. Het blad weet echter volstrekt niet of ons een speciaal „Engelsch gevaar" dreigt. In 't algemeen ziet het een gevaar in de wassende ontevredenheid van *het buitenland*, gerechtvaardigd of niet, over beweerde misstanden in onze koloniale politiek. Spruit die voort uit zucht tot expansie van de groote Koloniale Mogendheden dan zijn wij er machteloos tegen. Alleen de ijverzucht tusschen hen kan ons dan redden. Dat die ijverzucht soms wonderen doet en zwakke posities behoudt,

---

[1]) 4 en 5 Mei 1902, onder den titel: „Het Engelsche(?) gevaar in den Oost-Aziatischen Archipel.

leert ons de geschiedenis van Turkije, China en Korea.

„Hecht men aan die ijverzucht in deze eeuw van buitverdeeling" — zegt het — „niet veel, dan is ons nog één kans over, het tijdig zoeken van alliantie in de een of de andere richting, en dit zou zeker het eenige middel zijn als er inderdaad een bepaald gevaar van een bepaalde natie, hetzij dan een Engelsch of een ander gevaar, met beslistheid kon worden aangewezen. Tot die aanwijzing zijn wij echter thans niet in staat".

Het Utrechtsche Dagblad opent nu een serie van artikelen onder den hoofdtitel *Duitschland en Nederland* en toont zich in het eerste artikel onder het opschrift *Het Engelsch gevaar in den Oost-Aziatischen Archipel* zeer tevreden met dat door het Vaderland gegeven antwoord. Het vraagteeken achter „Engelsch" beviel het minst. Daarbij het Engelsch sprekende deel der menschheid omvat.... Australië en in zekeren zin ook... Japan.

„Nu ligt het gevaar toch wellicht iets nader bij. Expansie" — zegt het — „Is er iets waar Japan zich met meer intense spanning toe voorbereidt, iets waar het dag en nacht aan denkt, waar zijn staatslieden mee opstaan en mee naar bed gaan, dan expansie?

„Hoort gij het klinken der stalen bouten niet, waarmee op alle werven der wereld oorlogsschepen worden gebouwd voor Japan?

„Hoort gij niet den kreet van opgekropte teleurstelling toen Rusland en zijn verbondenen Japan verdreven uit zijn veroveringen in China in 1895?

„Hoort gij niet het dreunen van den gecadenceerden pas der Japansche regimenten, die in China 1900—1901 alleen

vooraan stormden? .... Expansie in Oost-Azië en Japan, dat zijn twee begrippen, die zonder elkander niet kunnen bestaan.

„En waar moet het nu anders heen dan Zuidwaarts?"

„Nu Australië. Heeft dit land, zoo snel tot gemeentebest gegroeid, soms niet ook reeds behoefte aan expansie?

„Door een dolzinnige democratie zijn de hulpmiddelen des lands uitgeput. De levensmiddelen worden duur, de industrie kwijnt onder den druk der arbeiders, de belastingen stijgen in 't onrustbarende. Wil de bevolking haar gewoonten van Maandagvieren met lange feest- en korte arbeidsdagen te houden, niet prijsgeven, dan *moet* expansie naar maagdelijke streken worden gezocht.

„Die zal ook wel gezocht worden. De in de herberg gebroken glazen zal men ons uitnoodigen te betalen.

„Dat Australië nog wel soldaten leveren kan, is onlangs in Zuid-Afrika op gruwelijke wijze gebleken. En een casus belli ligt in Nieuw-Guinea vlak voor de hand."

Ten slotte raadt hij aan een alliantie, maar *tijdig* om goede voorwaarden te kunnen bedingen, als eene assurantie tegen gevaar.

In de beide volgende artikelen [1]) doet hij de vraag *Isolement* of *Alliantie* en komt tot de conclusie dat boven een tolverbond „een militair verbond veel eerder kans van slagen heeft en voegt hij er bij, wij zien daar ook meer heil in."

Het zou te ver voeren om dat lang betoog hier achter elkander weer te geven alsook hetgeen dit Dagblad zegt om ook *„het tolverbond* met Duitschland aan te prijzen. [2])

Alleen zij vermeld dat het Dagblad van Utrecht op dit

[1]) Van 24 en van 28 Mei 1902.

[2]) In de Nummers van 1 en van 8 Juni 1902.

onderwerp nogmaals terugkomt in zijn nummer van den 1en Augustus jl. naar aanleiding van de verschillende voren gemelde artikelen en Duitsche Couranten en Tijdschriften en ten leste tot het besluit komt:

„Voor een Rijk, dat op den zeeweg aangewezen is als het tegenwoordige Duitschland kan de strategische en economische vereeniging met de Rijnmonden niet onverschillig zijn.

„En dat is de premie (de assurantiepremie) die wij voor den waarborg onzer onaantastbaarheid in Europa en van het intregale bezit kunnen aanbieden, waarbij zooals de *Preussische Jahrbücher* van Augustus 1902 terecht opmerken: „„Nederland nooit in een nauwere staatsrechtelijke betrekking tot Duitschland kan staan dan Oostenrijk of Italië.''''

Duitschland's strategische en economische vereeniging met de Rijnmonden de premie!

Hoe is het mogelijk dat zóó iets als iets begeerlijks in het brein opkomt van een doordenkend Nederlander en dat er nog gevonden worden, die daarmede instemmen?

Ik weet het, ons Volk heeft jaren doorleefd van groote spanning. Het heeft in gedachte medegestreden en medegeleden met de stambroeders in Zuid-Afrika. Nergens ter wereld waren de banden die de inwoners hechtten aan de voor vrijheid en onafhankelijkheid strijdende Boeren zoo veelvuldig als hier. [1]) Bijna dagelijks kwamen er tijdingen getuigende alle van onbezweken moed, buitengewoon beleid

[1]) Van de 1631 eischers die voor de Engelsche *Military Authorities Compensation Commission*, schadevergoeding vroegen wegens uitgezet te zijn enz. waren er volgens het blauwboek, 10 December 1901 uitgekomen, 1139 Nederlanders, 199 Duitschers, 8 Zweden, 6 Belgen, 3 Denen, 1 Franschman enz.

en van trouw tot in den dood, maar ook van ongehoord bitter lijden, niet alleen van de mannen, maar ook van vrouwen en kinderen, waarvan er 2 × tienduizend stierven, als offer aan den Moloch van gouddorst en inpèrialisme. Dat bracht de gemoederen fel in beroering, dat spande de zenuwen dag aan dag, maakte prikkelbaar en wantrouwend en maakte dat velen, zeer velen het spoor bijster werden. Wat men las geloofde men niet, wat men hoorde geloofde men niet; men liet zijn phantasie, zijn hoop en vertrouwen den vollen vrijen teugel, en toen die hoop vernietigd en het vertrouwen beschaamd was, toen de vrede, de voor de Boeren zoo nadeelige vrede, gesloten was, geloofde men er nog niet aan. Daar werd nog wat achtergehouden; er was ontwijfelbaar een geheim verdrag en toen de hoop dat de Boeren het toch zouden winnen en de vaste gedachte, telkens en zelfs tot het allerlaatst volgehouden en herhaald dat hun zaak er nooit zóó goed voorgestaan had als juist op dat oogenblik, zoo geheel anders uitkwam, was de terugslag groot en viel men in een ander uiterste. Van daar sommige vreemde redeneeringen, scheeve vergelijkingen van ongelijke toestanden, verkeerde gevolgtrekkingen, ongegronde vrees.

Vrees voor onrecht en roof, vrees voor Engeland, voor Japan, zelfs voor... Australië, vrees voor het verlies van de integriteit van ons volksbestaan en voor het verlies onzer Koloniën.

Voor die vrees is geen grond.

„De betreurenswaardige uitslag van den Zuid-Afrikaanschen oorlog heeft ons geleerd" — zegt het Utrechtsche Dagblad van 1 Augustus, — „zoo de Spaansch-Amerikaansche oorlog het ons nog niet geleerd had, dat, althans in

de buitenlandsche politiek, macht nog steeds gaat boven recht en dat men wijs doet, gelijk de hoogleeraar DE LOUTER in ons blad opmerkte, het geloof te laten varen aan een volkenrecht, dat niet strookt met de oogenblikkelijke belangen van de machtigen der aarde."

Het Volkenrecht te pas te brengen bij deze politieke handelingen van Staten is m. i. onjuist en ik kan het beweren niet toestemmen dat er geen volkenrecht zou bestaan omdat die oorlog gevoerd en geëindigd is, zooals wij weten. Zoodanige verzuchting is meer vernomen. „Man beschuldigt das heutige Völkerrecht, es habe alles Verständnisz verloren für die Rechtssicherheit der Staten und ihrer Regierungen und huldige jederzeit gefügig dem brutalen Erfolg", schreef de beroemde Hoogleeraar in het Volkenrecht BLUNTSCHLI in 1868 [1]). Zijn antwoord zal ik hier liefst niet laten volgen, omdat dit niet zeer welwillend en beleefd zou schijnen, maar het staat vast dat hij zeer beslist de juistheid van die beschuldiging op goede gronden ontkent.

Oorlogen — en, wat wij noemen onrechtvaardige oorlogen, — die voor een der partijen en wel voor de in ons oog rechthebbende partij ongelukkig geëindigd zijn, zijn er immers gevoerd door alle eeuwen heen, ik zou haast zeggen van de Schepping der wereld af. En dat de eene Staat zich vergroot ten koste van een andere, en daarbij in ons oog onbillijk te werk gaat, het is eigenlijk de geschiedenis van alle volkeren der wereld. Eerst is het Keurvorstendom Brandenburg gevormd door samenvoeging van

---

[1]) Das moderne Völkerrecht der civilisirten Staten, blz. 46.

de Marken, toen het Koninkrijk Pruisen door onrechtvaardige oorlogen en verovering (Silezië, Saksen, Pommeren, Danzig) daarna „das ganze Deutschland" door de rechtvaardige (?) oorlogen van 1864 tegen Denemarken, van 1866 tegen Oostenrijk, van 1870 tegen Frankrijk. Te denken aan von Bismarck, Moltke en von Rhoon fabriceerend de beruchte Emser-depêche. En Frankrijk zelf is na een reeks van bloedige oorlogen, door aanhoudende aanhechting van zwakkeren, geworden wat het is. Maar met die politiek, met die vroegere oorlogen van den Grooten Keurvorst, van Frederik den Groote en van Keizer Wilhelm of met die van Mazarin, Richelieu, Lodewijk XIV en den Koning-Stadhouder Willem den Derde heeft het Volkenrecht niets te maken [1]) Nergens in eenig werk over Volkenrecht is het voeren van oorlog verboden, nu evenmin als vroeger. Dat zou ook onzinnig, onpraktisch zijn.

En als met recht het harte bloedt bij den ontzettenden jammer, die in den vreeselijken Zuid-Afrikaanschen oorlog over de ongelukkige bevolking der Republieken is gekomen, laat ons dan, het onmenschelijke er van ten volle erkennende, de hoofdschuld geven aan den oorlog zelven, in 't alge-

---

[1]) Le droit de chaque Etat indépendant d'angmenter son territoire national, sa population, ses richesses et sa puissance par tous les moyens iunocents et légitimes ..... est un droit de souveraineté incontestable ... Quand l'exercise de ćc droit porte atteinte à la securité des autres Etats ... il n'est pas difficile de lui assigner des limites précises. Mais dans les cas où il suppose seulement un danger éventuel pour la sureté des autres, des questions de la plus grande difficulté peuvent s'élever, mais ces questions appartiennent plutôt à la science de la politique qu'à celles du droit public." Wheaton, Eléments du droit international tome I, pag. 48.

meen, aan elken oorlog, want elke oorlog is gruwelijk, brengt zijn eigenaardige gruwelen en rampen mede, verdierlijkt den mensch en doet hem niet zelden overgaan tot daden, waarover hij zich, vroeger en later, in kalme oogenblikken, diep zou hebben geschaamd. Laat ons billijkerwijze vooral niet vergeten dat deze oorlog een *buitengewone* is geweest, waarbij niet strijd gevoerd werd tusschen legers alleen, maar waarbij het leger van de eene partij strijd had te voeren tegen een geheel volk en laat ons niet proclameeren dat alle regelen van het volkenrecht met voeten werden getreden, zonder ons eerst goed voor den geest te hebben gebracht wat het volkenrecht toelaat aan den aanvaller om bij zulk eene volkswapening, als alles en allen meêdoen, de kracht der verdediging te breken en den oorlog tot een einde te brengen.

„Vertrouwen op de eerbiediging eener zelf gekozene en zelfs niet door tractaten gewaarborgde neutraliteit — er is niemand meer in Nederland die het koestert", zegt de Schrijver. Ik zou wel willen vragen, of hij, die toch geen vreemdeling is in Jerusalem zich niet meer de dingen herinnert, die er gebeurd zijn in den lande? Herinnert hij zich niet dat in 1870, tijdens den Duitsch-Franschen oorlog, ons geheele leger gemobiliseerd is geworden, alleen om te waken tegen schending onzer toen gekozen neutraliteit; herinnert hij zich niet hoe later, bij de defensie-debatten in de Kamers, herhaaldelijk is geconstateerd dat ons leger zoodanig georganiseerd moet zijn dat het eventueel op nieuw die taak kunne vervullen, welke velen zich zelfs als de voornaamste voorstellen.

Welnu, indien men in 1870 — om niet vroeger op te

klimmen — en later vertrouwen gekoesterd had in de eerbiediging onzer zelf gekozen neutraliteit, dan was dat alles immers niet noodig geweest, dan had men zich die moeite en vooral de enorme kosten kunnen besparen.

Neen, toen niet, en nu niet en in de toekomst niet mochten of mogen wij op die eerbiediging rekenen, als het belang van een der oorlogvoerenden imperatief medebrengt zulks niet te doen. Dat is volstrekt geen nieuws, dat is altijd zoo geweest en zal ook wel altijd zoo blijven. Daarin is m. i. dan ook geen reden om in-eens zoo verschrikt te doen.

Hetgeen Engeland heeft durven doen en heeft gedaan met de kleine Republiek in Zuid-Afrika, het feit dat dit door de overige groote Mogendheden toegelaten is en het lot der Spaansche koloniën in den Spaansch-Amerikaanschen oorlog worden ons, van Duitsche zijde en door den heer Valckenier Kips, voorgehouden om er ons aan te spiegelen.

Het zijn spooksels, die bij den eersten aanblik er vreeselijk schrikwekkend uitzien, maar als men ze kalm van naderbij bekijkt vrij-ongevaarlijke nevelbeelden blijken te zijn. De politieke beteekenis van Nederland, te vergelijken met die van Transvaal raakt immers kant noch wal.

Een geheel onafhankelijke Staat, die een eervolle plaats inneemt sedert meer dan drie eeuwen tusschen de Europeesche Rijken, met een historie, vrijheidszin, kunstontwikkeling, wetenschappelijke hoogte, waarvan ik beter doe niets te zeggen na de juiste waardeering er aan toegekend door Dr. Heckscher in de *Preussische Jahrbücher*, een Rijk met ruim 5 millioen inwoners, de derde Koloniale Mogend-

heid van de Wereld, te vergelijken, wat beteekenis in het Statenstelsel betreft, met een republiek in het binnenland van Afrika, van een paar honderdduizend inwoners!

Wat wisten zelfs wij Nederlanders van Transvaal vóór 1884? Waren wij niet verbaasd en was het voor velen geen openbaring toen daar uit Zuid-Afrika's binnenland mannen tot ons kwamen, die onze taal spraken? Matuba-Hill deed voor het eerst de oogen van Europa opengaan. Bovendien het feit, het feit uit een oogpunt van volkenrecht van groot gewicht, is niet weg te redeneeren, dat toen, na de annexatie door Engeland van 1877, de Boeren bij de Conventie van Pretoria in 1881 aan Engeland de Suzereiniteit en de controle, zelfs over het inwendig beheer, hadden gelaten, zij bij het Tractaat van Londen, van 1884 wel *die* controle wegkregen, maar *niet* die over de buitenlandsche aangelegenheden, zoodat de Republiek slechts als een semi-zelfstandige Staat werd aangemerkt. Daar komt nog bij dat „le développement intérieur des ressources d'un pays, ou l'acquisition de colonies et de pays loin de l'Europe n'ont jamais été considérés comme des motifs suffisants pour justifier une intervention [1]). Voor Afrika was daar alleen door de Congo-acte van Berlijn in 1885 in zooverre wijziging in gebracht als de daarbij bedoelde landen in de Congo- en Niger-bekken betreft. Het laat zich dus eenigermate verklaren dat toen de Zuid-Afrikaansche Republiek, na de provocaties van Engeland, de oorlog verklaarde, o. a. de *Kölnische Zeitung* de meening uitsprak dat de Duitsche belangen zóó weinig bij dit conflict betrokken

---

[1]) Wheaton Eléments de droit intern. page 78.

waren, dat Duitschland daarvoor geen enkele Pommersche Grenadier wilde opofferen.

Gelooft men nu in ernst dat als een of andere Mogendheid, stel Engeland, met ons zou willen en kunnen doen wat het met Transvaal heeft gedaan, de andere Mogendheden even onverschillig zouden toekijken als nu bij Transvaal en de Oranje-Vrijstaat; staan de belangen gelijk? Nederland behoort tot de Europeesche Statenfamilies; 't is een oude, bekende familie, die eigenlijk aan den familiedisch niet gemist kan worden. Het is een onmisbare schakel in het Europeesch Statenverband. Het belang, let wel het *belang* van de overige Staten vordert, eischt het onafhankelijk voortbestaan ervan. Wij zijn van zóóveel beteekenis, hebben zoo'n intresieke kracht, dat als Nederland zich schaart aan de zijde van één der groote machten, het evenwicht, dat de Vrede bewaart, wordt verbroken en er onmiddelijk oorlog zou ontstaan.

Frankrijk noch Engeland zou het rustig kunnen aanzien dat wij Duitsch werden, evenmin Rusland, die in het zóódanig vergroot Duitschland een veel gevaarlijker buurman zou krijgen.

In een artikel over Nederland zegt de Parijsche *Temps*, van Augustus l.l.

„Wanneer Holland zich te eeniger tijd in gevaar bevond, waarvoor volstrekt geen aanwijzing bestaat, zou dat land alle redenen hebben zijn toevlucht te nemen niet tot deze of gene mogendheid of tot die of die groep van Staten, maar tot geheel Europa. De Nederlanders geven er de voorkeur aan, aan niemand iets verschuldigd te zijn en zij hebben volkomen gelijk".

Voor Engeland zou het bezetten van onze maritieme havens een geladen pistool zijn op zijn borst. Gibson Bowles, de conservatieve afgevaardigde in het Lagerhuis zeide dat het een *onheil* zou wezen voor het Britsche Rijk en zijn innigste belangen als het feitelijk Duitsche havens en een Duitsche vloot, met Nederlandsche matrozen bemand, in de Noordzee tegenover zich kreeg. En wat Duitschland betreft, dit Rijk zou het nooit gedoogen dat die havens uit onze handen in dien van anderen overgaan.

Als wij slechts zorgen onze eigen kracht zelfstandig te bewaren en onze defensiemiddelen niet te verwaarloozen, waardoor wij zouden worden, wat wij nu bij verre niet zijn, *une quantité négligeable,* waartoe sommigen ons zouden willen brengen, dan waken wij niet alleen voor ons eigen behoud, dat de eerste plicht is van elken Staat, maar bevorderen wij tevens den *Wereldvrede.*

De tweede, die als Boe-man dienst moet doen, is de Spaansch-Amerikaansche oorlog. Het wanbeheer der Spaansche koloniën was een reden voor de Amerikanen om ze te nemen, het beweerd wanbeheer van onze koloniën zal aan... Engeland een reden zijn om 't zelfde te doen, zoo schrijft men. Alweer eene scheeve vergelijking en dus een verkeerde gevolgtrekking.

Cuba, waar de bevolking sedert tijden leed onder het afpersings-dwangjuk der Jesuiten, die er tal van kloosters hadden; dat door herhaalde opstanden, die wel door wreede maatregelen onderdrukt maar nooit geheel gedempt werden,

getoond had bevrijd te willen worden uit die kluisters; dat lag na aan het land, 't welk had uitgesproken: *Amerika voor de Amerikanen,* moest op den duur die knellende banden slaken, welke het hechtten aan Spanje, hetzij uit zich zelf, hetzij geholpen door Amerika, dat na de Spanjaarden verdreven en den vrede van Parijs van December 1898 gesloten te hebben, in dit jaar Cuba vrij verklaarde en afstond aan de Cubanen. En toch, hoe enorm langen tijd heeft het geduurd eer iets wat zoo voor de hand scheen te liggen, er feitelijk toe kwam. In 1808 had JEFFERSON reeds overwogen of NAPOLEON er tegen zou hebben als de Cubanen zich vereenigden met de Amerikaansche natie; MONROE achtte ze noodzakelijk, evenzoo JOHN ADAMS in 1823, evenzoo VAN BUREN, BUCHANAN, EVERETT. Eindelijk is het er pas toe gekomen.

Welk een verschil met onze OostIndische bezittingen. Daar geen fanatieke priesterscharen en monniken, die het volk uitzuigen; daar geen aanhoudende opstanden die met wreed geweld ten onder moeten worden gebracht. De theorie van het batig slot is gelukkig sedert lang veranderd, reeds vóór dat de achteruitgang van de koffiecultuur dat had weggenomen. Thans worden er daarentegen millioenen besteed aan irrigatiewerken voor den Javaan, aan drinkwaterleiding, aan spoor- en aan tramwegen, bestemd om de welvaart te doen toenemen.

Ik ontken niet dat daar geen misstanden of misbruiken zouden zijn; waar ter wereld zijn die niet? In Britsch-Indië zijn zij honderdmaal erger, waarover the London Indian Society, June 20, 1898 in een besluit zeide: „That the introduction of the Goldstandard will simply add more to the

existing grievous burdens of the taxepayers; that the real cause of the terrible evils of poverty, famine, plague, false currence etc. is what Lord SALISBURY truly calls the „bleeding" of India as he says: India must be bled...." En dat wordt ons als voorbeeld voorgehouden waarnaar wij het beheer hebben te voeren!

Wij zijn er verre af te zijn als de ontrouwe dienstknecht die zijn talent begroef in stede van te trachten het te vermenigvuldigen, zooals de *Straits-times* van 12 Maart ons beschuldigt. Een voormalig Gouverneur van de „Straits", Sir CHARLES MITCHELL met zijne echtgenoot Lady MITCHELL en mijne dochter, in Juli 1895 reizende door een gedeelte van Java, Garoet, de Papandaja enz., was vol bewondering over wat hij zag, de goede wegen, de nette stations, de welvaart in de dessa's, niet alleen dat hij den assistent-Resident KOOPMANS STADNISTKI in de Preangers dit betuigde, dat zou men als een banaal gebruikelijk compliment kunnen beschouwen, maar in particulier gesprek met mijne dochter verklaarde hij haar dat de Hollanders zoo *bijzonder goed* hunne Koloniën wisten te besturen. — Hier hebben wij twee „Straits"-beoordeelingen tegenover elkander. Ik hecht meer aan dat van Sir CHARLES MITCHELL, als bevoegd en onpartijdig, dan aan dat van de z.g.n. stemming-makers LATHROP de Amerikaan, COLQUHOUN de Engelschman en wellicht nog een half dozijn van dat soort.

Stemmingmakers! Moet, als er van de meer dan 100 millioen Engelsch-sprekenden tien of twaalf ontstemde menschen het in hun hoofd krijgen dwaze praatjes en onzinnige zaken van ons te gaan vertellen of schrijven, moeten wij dan dadelijk gaan denken aan een methodiek stemming-

maken en, wat nog erger is, moet ons dan dadelijk de angst om het hart slaan en moeten wij dan overal belagers en vijanden zien: een vijand in Engeland, een vijand in Japan, een vijand reeds in Australië, evenals zeker Spaansch ridder die dacht dat de windmolens ook al vijanden waren en ze ging bestrijden? Bestrijden, dàt zou nog ridderlijk zijn, neen, men zou willen dat wij dadelijk zoo'n zenuwachtige vrees krijgen dat we ons in de armen werpen van Duitschland en vragen: „Och, wilt ons als 't u belieft beschermen, wij gevoelen ons ellendig zwak en kunnen het zelf niet. Er is nog wel geen gevaar, maar men kan niet weten of het niet soms komen kan en dan zouden wij geen raad weten."

Ik schaam mij terwijl ik dit nederschrijf bij het denkbeeld dat zulk eene verbastering mogelijk zou zijn of worden.

Het zijn echter gelukkig slechts enkelen, zeer enkelen in ons land, die zoo denken; de overgroote menigte niet.

Gevaar voor de integriteit van ons volksbestaan! Hoe en van welke zijde zou dat toch moeten komen? Verovering of annexatie, anders is niet mogelijk. Begrensd door België, de Noordzee en Duitschland kan dus alleen van daar gevaar komen. Van België, onze half-broeder en goede buur, van gelijke portuur als wij, behoeven wij niet te spreken.

Aan de Noordzeezijde komt alleen Engeland in aanmerking. Zeker, het heeft, in strijd met het tractaat van Londen van 1884, dat het uitsluitend de „ultimate control" over de buitenlandsche betrekkingen van de Zuid-Afrikaansche Republiek toestond, door zich ook in hare inwendige politiek te mengen, onder allerlei voorgewende redenen, tot oorlog

gedreven, omdat hij 't in zijn belang achtte geheel Zuid-Afrika onder zijn oppergezag te krijgen en om 't goud dat er is, en ik ben het volkomen eens dat, wanneer de Staatslieden, thans aan 't roer, het in 't belang achtten ons land te hebben en zij hadden er een even bloedigen oorlog voor over als Engeland pas achter den rug heeft, om de nog veel kwadere kansen tegen ons te wagen, dan zouden zij mogelijk ook geen gewetensbezwaren koesteren, maar het is eenvoudig onzin om zoo iets zelfs te veronderstellen. Engeland kent zijn belang en zijne krachten te goed om daaraan een oogenblik te denken. Bovendien zelfs de *Times,* het imperialistische City-blad bij uitnemendheid, heeft zich bij verschillende gelegenheden tijdens den oorlog, waarin onze pers het hatelijkheden waarlijk niet spaarde, in zeer welwillende termen over ons uitgelaten.

Toen EDUARD VON HARTMAN in de Berlijnsche „*Gegenwart*" [1]) over een eventueel bondgenootschap tusschen Duitschland en Nederland had geschreven, en daar nota van werd genomen in het persoverzicht door de *Norddeutsche Zeitung* [2]) schreef de *Times* dat Nederland een land was dat in gevaar altijd op de hulp van Engeland zou kunnen rekenen en toen er gevaar dreigde voor het aan ons allen dierbaarste leven, kwamen ook van de *Times* en andere Britsche persorganen zeer sympathieke uitingen van waarachtige waardeerende deelneming. Ook dat mogen wij niet vergeten.

Blijft dus alleen over Duitschland. Dit is sedert eeuwen onze goede buur. Alleen toen in 1866 op onze grens Hanover

---

[1]) Van 20 en 21 April 1902.

[2]) Van 23 Mei j.l.

vervangen werd door het machtige Pruisen gaf dat ons tijdelijk reden tot bezorgdheid. Pruisen slokte toen zoo veel op. Het goede en tot vrede gezinde karakter van den Koning, den lateren grooten Keizer kenden wij, maar wij kenden niet de plannen van de andere machthebbenden te Berlijn, van den ijzeren kanselier, van den genialen veldmaarschalk MOLTKE en van den duchtigen krijgsvoorbereider VON RHOON, die de kernspreuk: *Eerst wegen dan wagen* in praktijk wisten te brengen. Sedert den oorlog van 1870 is in den staatkundigen toestand van West-Europa echter niets, hoegenaamd niets veranderd. Duitschland en met name Pruisen zijn gebleven, meer en meer geworden onze goede buur. Niemand in Duitschland denkt er aan ons te annexeeren. Daarover zijn Dr. ANTON (bl. 25) en zelfs de dreigende „Grenzboten" het volkomen eens. Het wantrouwen bij ons is geheel geweken. Van weerszijden is de verstandhouding oneindig beter geworden. Uit Duitschland, uit dat Waldeck, 'twelk voormaals ons duchtige krijgsoversten gaf, hebben wij gekregen eene Koningin, die wij, vooral sedert zij op zulk een uitnemende wijze als Regentes is opgetreden, de diepste vereering toedragen. Thans heeft onze jeugdige Koningin, die wij liefhebben met geheel onze ziel, zich een Gemaal gekozen weer uit Duitschland, uit dat Mecklenburg, waar de oogen blauw spreken van goedheid en trouw.

Vrees voor annexatie van die zijde, van de eenige zijde waar zij mogelijk zou wezen, bestaat heelemaal niet meer, niet alleen om deze redenen van sympathie en nauwe banden, die ons vereenigen, maar ook omdat het in strijd zou zijn met het *belang* van Duitschland. Want hoe goed als buur, zoo gevaarlijk, onhandelbaar en ontembaar zou de Hol-

landsche Leeuw zich toonen als hij moest „kriechen unter die Schwingen des deutschen Aars". De Nederlanders met hun ingeroeste vrijheidszin, hun warsheid van politiedwang en „gemaszregeld" te worden, zouden een element zijn dwars blijvende zitten in de maag van dien adelaar. Dr. HECKSER heeft volkomen gelijk, als hij zegt dat Duitschlands belang niet medebrengt nog meer beklemmingen er bij te krijgen bij die der Elzas-Lotharingers, Denen en vooral Polen, evenzeer als BISMARCK, toen hij zeide dat Holland dan een tweede Ierland zou worden.

Het Koloniaal gevaar!

Dat zou komen van Engeland, van Japan, van Australië.

Van Engeland? Waarom nu in-eens?

Tachtig jaar lang en meer heeft het ons in ongestoord bezit gelaten van onze Koloniën, waarom dan niet vroeger begonnen, bijv. toen wij midden in den oorlog waren met Atjeh, of toen het verraad te Lombok al onze krachten vorderde en Engeland de handen vrij en vol-op vrij-spel had? Van Engeland en de Britsche Koloniën hebben wij in onze Koloniën steeds, — laten wij zeggen gedurende den geheelen Atjeh-oorlog, — vriendschappelijke buurschap ondervonden en het getuigt m. i. van weinig staatkundigen blik te vreezen dat nu, juist nu Engeland geweldig gebloed en geleden heeft door den Zuid-Afrikaanschen oorlog; nu het in Zuid-Afrika gekregen heeft een zwaar blok aan het been dat het in al zijne bewegingen voortaan geducht hinderen en veel krachten in beslag houden zal; nu het zijne imperialistische neigingen in Afrika, van de Kaap af tot aan den Nijl-mond, kan

botvieren en daar zeker ruim-veld genoeg vindt voor al zijn expansie-behoeften; nu het in de Aziatische zeeën in Duitschland een nieuwe koloniale Mogendheid heeft gekregen die belangstellend toekijkt; dat het nu onze bezittingen daar, in flagranten strijd met de door hem gesloten tractaten, zou gaan aanvallen en zich opnieuw in een oorlog wikkelen, waarvan de gevolgen voor hem verreikend en niet te overzien zijn. Dat heeft geen gezonden zin en kan alleen in het hoofd opkomen van zenuwachtig overspannenen.

Japan! dat en expansie zijn één, wordt gezegd. Het is mogelijk, maar ik zou zeggen dat Japan, hetwelk zich op bewonderenswaardige wijze, maar haastig, overhaastig, in korten tijd geheel op Europeeschen voet heeft moeten inrichten en in dien korten tijd een buitensporig hooge schuld heeft gemaakt, 505 milioen yèn, vooral consolidatie noodig heeft om op adem te komen. De verbeten woede van Japan toen Rusland het dwarsboomde in zijn plannen op het nabijgelegen Korea en zijn teleurstelling toen de gezamenlijke Mogendheden: Engeland, Frankrijk, Duitschland, Rusland en de Vereenigde Staten, datzelfde deden in China en de alleen vooruitstormende Japanners intoomden, zijn dat niet juist bewijzen dat het in werkelijkheid zoo gemakkelijk niet gaat, als de bureelmannen zich soms diets maken, om annexatie plannen uit te voeren en dat de oude geroutineerde „cow-boys" aan een pas in de weide komend dartel rondspringend veulen wel een breidel weten aan te leggen? Wat de Groote Mogendheden deden voor het weinig beteekenende Korea, wat zij deden voor China, hoeveel te eerder zouden zij het doen voor onze kostbare

bezittingen. Rusland is de gevreesde en machtige nabuur van Japan. Die ziet toe en moet, om redenen van zelfbehoud, scherp toezien, dat het niet machtiger wordt dan het is, want dan wordt het voor Ruslands plannen een gevaar. Nooit kan het toelaten dat onze Oost Japansch wordt.

Bovendien, Japan heeft geen enkele reden, zelfs geen voorwendsel om tegen ons iets te hebben. In 1898 is art. 109 van het Regeeringsreglement voor Nederlandsch-Indië expresselijk bij de wet gewijzigd om de Japanners daar geheel gelijk te stellen met Europeanen en niet te behandelen als alle vreemde Oosterlingen.

Eindelijk Australië!

Een dreigend gevaar van daar?

Australië heeft over meer dan 8 millioen qKm. slechts eene bevolking van 4.357.000 zielen verspreid. Een half mensch op de qKm.

Dat bij zulke verhoudingen en toestanden Australië ook al expansie noodig hebben en daaraan denken zou schijnt waarlijk al te dwaas. Land heeft het bij de vleet, meer dan het overzien, bevolken en ontginnen kan. Verder heeft het een actief legertje van 1475 man. Voorts een soort militie van 23.000 man rond en een vloot bestaande uit één kruisertje van 920 ton inhoud en 15 kanonnen; verder wat schepen voor kustverdediging; *pour tout potage* 19 met 152 kanonnen en 1160 man.

Schrikkelijk niet waar? wel om bang van te worden! genoeg om naar hulp te doen omzien den schrijver van 't Utrechtsche Dagblad die zegt: „Dat Australië nog wel soldaten leveren kan is onlangs in Zuid-Afrika gebleken. En

een casus belli ligt in Nieuw-Guinea vlak voor de hand." Enkele honderd manschappen, halve wilden; moeten wij daarvoor soms moord en brand roepen, in de schulp kruipen of anderen in den arm vallen?

Vergeet men dan dat wij zelf hebben een beproefd dapper O. I. leger van bijna 40000 man, met groote krijgservaring en bovendien schutterij en eene menigte gewapende politiedienaren te gebruiken bij verdediging; dat te Soerabaija, te Olé-lé e. a. havenplaatsen kustversterkingen pas zijn aangelegd en bewapend; dat in de laatste jaren het hooge bergplateau der Preanger-Regentschappen bij Bandong tot eene zeer sterke centrale reservepositie is ingericht en voortdurend wordt verbeterd en dat alle passen en toegangen bij de bergengten door batterijen zijn of worden afgesloten.

Mocht een aanvallend leger al ergens aan de kust van Java zijn geland dan kan het daar niet blijven, want de kust levert niet veel meer op dan cholera-bacillen en koortsmiasma's, waardoor zijne niet geacclimateerde soldaten worden gedecimeerd. Hij moet dus verder trekken het binnenland in en daar zal hij, omdat wij er zullen toepassen den in Afrika tamelijk bekend geworden guerilla-oorlog, overal en altijd door in rug en flanken geharceleerd wordend en nergens rust of levensmiddelen vindend, moeten optornen tegen Bandoeng's bergstelling in front, en groote kans loopen totaal vernietigd te worden.

En onze vloot daar, het auxiliair eskader, bestaat niet, als de ongelukkige Spaansche in de Manilla-haven, uit oude houten slecht bewapende schepen, maar uit vijf nieuwe zwaar en goed bewapende pantserdekschepen (kruisers

4

Holland, *Gelderland*, *Utrecht*, *Zeeland* en *Noord Brabant*) en het pantserschip de *Koningin-Regentes*, behalve een aantal kleinere oorlogsschepen voor haven- en kustverdediging, en die vloot wordt terecht jaarlijks sterker gemaakt.

Komen er nu nog, zooals wel te voorzien is, enkele van die onderzeesche torpedobooten bij, van het type *Fulton* of *Holland*, waarvan de Amerikaansche Admiraal, die de Spaansche vloot in de haven van Manilla nam, verklaard heeft dat als er daar twee waren geweest, hij het nooit zou gewaagd hebben die haven in te komen, — dan kunnen wij alles kalm afwachten.

Men wil een tolverbond of nog liever een militair verbond tusschen Duitschland en Nederland.

De economische bezwaren voor ons tegen een tolverbond zijn bekend.

Een onafscheidbare voorwaarde is al dadelijk het prijsgeven van ons vrijhandelstelsel en daarmede van den bloei en de ontwikkeling van tal van fabrieken. De Utrechtsche Courant steunt zijn aansporing om tot het Duitsch tolverbond toe te treden door in zijn nummer van 1 Juni de stelling voorop te stellen: „Wij weten allen dat onze industrie kwijnt." Die stelling is valsch. Het is mogelijk dat enkele fabrieken kwijnen, maar onze industrie als geheel kwijnt niet. Geheel Twente bloeit, de Zaan bloeit, evenzoo fabrieken in vele andere streken. De omzet van sommige textielfabrieken is in de laatste acht jaren met 50 à 60 pCt. toegenomen. Er wordt geëxporteerd naar alle landen, veel naar Duitschland maar ook veel naar Engeland. „Omdat

door de protectie in Duitschland de machinerieën, de petroleum, de olie, het leer en allerlei fabrieksbenoodigdheden duurder zijn, heeft onze bijv. textiel-nijverheid een groote voorsprong", verklaarde dit jaar de bekende firma VAN HEEK & C°. te Enschedé. De Gebr^{s} VAN HEEK verklaarden: „De concurrentie van het buitenland neemt af. Vroeger voorzag Engeland onze binnenlandsche markt uitsluitend, later kwam Duitschland met allerlei fancy-artikelen, doch beide landen verliezen sedert de laatste jaren voortdurend grond. Dit is zóó sterk dat van hier goed gezonden wordt voor de Engelsche markt. Vóór 15 jaar was daar geen sprake van." Op 1 Januari 1901 waren in het fabrieksdistrict Twenthe 297338 spindels en 21261 weefgetouwen alleen voor katoen en approximatief, op 1 Januari 1902, respectievelijk 317000 en 22000. Is dat achteruitgang? „Protectie zou voor ons de goedkoope productie onmogelijk maken, wat onmisbaar is om met Engeland en Amerika te blijven concurreeren", verklaarde de firma BLIJDENSTEIN & C°. te Enschedé. — Ons land concurreert zelfs met sommige artikelen tegen Italië, waar de loonen zoo uiterst laag zijn, (een man 1 lire, een vrouw ½ lire). De weefgoederenfabriek te Hengelo exporteert naar Britsch-Indie, naar Afrika, naar de Fillipijnen, naar Siam enz. Men ziet het afzetgebied is groot genoeg. Die fabriek gaat ook zonderling achteruit. In 1882, 1886, 1890, 1895 en 1902 bedroeg het aantal stoom-weefstoelen er respectievelijk 384, 530, 710, 740 en 868. — De productie van de Hengelo'sche Bontweverij is in de laatste 30 jaar verviervoudigd. De Twentsche Bontweverij verklaarde dat er van Duitsche concurrentie niets werd bespeurd, omdat door de protectie de garens in Duitschland te duur zijn,

10 pCt. duurder. In 1876 werkte deze met 68 powerlooms, in 1880 met 112, in 1885 met 231, nu met 304. In de machinefabriek van de Gebr[s] STORK & C[o]. werkten in 1868 slechts 120, nu 750 man.

De scheepstimmerwerven bloeien. Voor een maatschappij, waarvan ik Commissaris ben, moesten twee nieuwe stoomtrawlers ondershands worden aanbesteed om toekomend jaar in April in de vaart te komen. Drie scheepsbouwmaatschappijen van de vijf konden niet inschrijven omdat zij te veel op stapel hadden en dus geen nieuwe op de helling konden leggen. Ook Prof. ANTON's beweren (blz. 15) dat wij slechts bij uitzondering exporteeren, berust op onjuiste gegevens. De Zaanstreek en Twenthe leven van export. Lijnkoeken, gepelde rijst, gist, margarine, meubelen, baggermolens, cacao, chocolade, likeuren, pik enz. enz. worden in menigte uitgevoerd.

Het is onmogelijk al de economische gevolgen van een tol-unie te overzien; tegenover te voorziene en onvoorziene voordeelen staan te voorziene en onvoorziene nadeelen, maar vele nadeelen zeker. Tegenover vermeerderde uitvoer naar Duitschland verminderde uitvoer naar andere landen, moeilijkheden wegens de clausule van de meest begunstigde natie in handelstractaten, enz. maar bovenal, waar reeds op gewezen is, dat niet meer zelfstandig door ons overwogen en beslist zal kunnen worden hoe onze handelspolitiek in te richten, hier en in de Koloniën; dat dit zal geschieden in hoofdzaak te Berlijn, dat wij daar wel een stem in het kapittel zullen hebben; maar dat die meesttijds zal blijken te zijn die eens roepende in de woestijn en eens in zoo'n tolverbond kan men er nooit meer af, al mocht

de ervaring er van voor ons nog zoo bitter zijn. Op die wijze wordt een tolverbond een eerste schrede op den weg van een nauwer een z.g.n. militair verbond, en een militair verbond is voor een kleine Staat eene langzame, geleidelijke, gemoedelijke annexatie, of liever oplossing der zelfstandige nationaliteit. Dat volgt uit den aard der dingen.

Moet Duitschland de integriteit van ons bestaan waarborgen, dan zullen wij mogelijk de eerste jaren daar niets anders van bemerken dan dat wij een vriendelijke wenk uit Berlijn ontvangen om onze militie langer te doen oefenen, een volgende keer om het leger uit te breiden, vervolgens de vloot, de kustversterkingen goed in orde te maken en sterk te bewapenen. Bij tegenbedenking zou, zeer juist, ons kunnen worden voorgehouden dat als het onze veiligheid waarborgen moet, het daartoe ook in de gelegenheid moet worden gesteld en het anders verplicht zal wezen zelf onze toegangen uit zee te versterken en te bezetten. Oppergezag van leger en vloot gaan natuurlijk over in Duitsche handen.

Feitelijk komt het daarop neer, dat om onze onafhankelijkheid te waarborgen, wij zouden beginnen met ze prijs te geven; dat wij om een denkbeeldig gevaar, het gevaar van buitverdeeling, te ontgaan een ernstig in den mond loopen.

Buitverdeeling! Een groot woord, dat meestal slagend werkt, maar eigenlijk tot het rijk der phantasiën behoort. Welk Europeesch Rijk of welk hunner koloniën is als buit tusschen de Groote Mogendheden nog *verdeeld* geworden? Denemarken soms in den oorlog van 1864, toen nog wel Oostenrijkers en Pruisen schouder aan schouder stonden? Pruisen heeft de Sleeswijk-Holsteinsche landen, waarop het aanspraak maakte, alleen voor zich gehouden; Oostenrijk

na den oorlog van 1866? Frankrijk, dat wel lust had, kreeg niets. — Hoe is de Luxemburgsche kwestie afgeloopen? Wie heeft meê wat gekregen van den buit na den oorlog van '70? Zijn de Spaansche koloniën, Cuba, de Philippijnen soms verdeeld geworden? Alle plannen van buitverdeeling, die later uitgelekt zijn, hebben totaal fiasco gemaakt. Dat ligt ook voor de hand.

Machtsvergrooting voor den eenen Staat is een gevaar voor den anderen en zelden kan men het over eene eventueele verdeeling met allen eens worden. Zelfs met China, het Oostersche Rijk, inwendig verdeeld en geschandvlekt door Gezantenmoord, is dat gebleken. Alle vreemde legers zijn weer zachtjes er uit terugtrekkend. Turkije, de eeuwige zieke man, van de Armenische gruwelen, heeft aan de enorme bezwaren aan buitverdeeling verbonden te danken dat het nog in Europa wordt geduld.

Een ander gevolg van een bondgenootschap is dat Nederland zou moeten meêdoen en meêgaan met Duitschland in al zijn eventueele oorlogen bijv. tegen Rusland, zijn machtige Oostelijke vriend, en dien slavische rasgenooten, met Frankrijk „par dessus le marché". Zulk een oorlog ligt in het verschiet, hopen wij in een zeer ver verschiet, maar het kan ook zijn dat eene Poolsche kwestie dien nabij brengt.

Bij zoo'n huwelijk krijgen wij in den gemeenschappelijken boedel meê al de politieke kwesties van het groote Duitsche Rijk. En in diens groote politiek zou het kleine Nederland niets, hoegenaamd niets te zeggen hebben. Wij zouden slechts hebben te volgen, gehoorzaam, gedwee, voor *altijd*, want eens aan het lijntje is het ondenkbaar dat men ons ooit loslaat.

Daarin ligt het groot verschil tusschen ons en de Staten, die het Drievoudig Verbond gesloten hebben. Duitschland, Oostenrijk, Italië zijn allen Groote Mogendheden. Is de tijd verstreken, voor welken die zich hebben verbonden en zij zeggen hun bondgenootschap op, dan mag dat als bewijs gelden van verkoeling, van veranderde politieke verhouding, maar dwang kan niet worden uitgeoefend tegen den sterke. Bij ons zou het opzeggen eenvoudig onmogelijk zijn.

Professor ANTON, Dr. HECKSCHER en andere waarlijk sympathieke Duitsche schrijvers mogen zich een bond tusschen beide landen „*bei Wahrung strengster Selbständigkeit*" denken, in de praktijk is dat feitelijk onmogelijk, als in strijd met de natuur der zaak zelve.

In alle belangrijke economische, politieke en koloniale zaken zouden wij te dansen hebben naar de pijpen van een ander; wij zouden niet meer meester zijn in ons eigen huis. En daarvoor zijn wij nu te oud geworden. Dat willen wij niet, dat behoeven wij niet.

Wij zijn niet groot en sterk als de tegenwoordige Grootmachten, dat is waar, maar wij zijn groot en sterk genoeg met onze 5.200.000 inwoners, om, als wij *willen*, te blijven wat wij zijn: Vrij en Onafhankelijk! In de terreinen, die wij te verdedigen hebben, kan men met ons leger van 160 à 170.000 man, met — waarvoor gezorgd kan en moet worden — veel goede geweren, vol-op munitie, met een groot aantal kleine snelvuur-kanonnen, gesteund door de forten en positie-geschut en door de bevolking, wonderen doen. Dat is in de Amsterdamsche reserve-stelling, van de zeezijde de eerste. Goed en degelijk die in orde te maken en door te trekken tot aan zee, leger en vloot te verbeteren,

niet op gezag van anderen en voor anderen, maar nu voor ons zelven, zoodat er een goede geest en vertrouwen op eigen kracht in komen en dat vertrouwen daardoor overga in het Volk, dat moet wezen ons streven, dat moet wezen onze assurantie-premie, niet uit te keeren aan vreemden, maar aan ons zelven, even als de stoomvaartmaatschappij Nederland en anderen dat ook aan zichzelven doen en daardoor zich niet verzwakken maar integendeel in eigen krachten rijzen.

En als wij dat doen, dan is dat niet omdat er gevaar dreigt, maar om te maken dat er geen gevaar komt. Niemand bedreigt ons, niemand denkt er aan ons te willen annexeeren, annexatie-vrees bestaat bij ons heelemaal niet meer, maar rustig en voortdurend moeten wij toch doorgaan ons sterker te maken, opdat niet te eeniger tijd de verleiding iemand te machtig worde en opdat, wanneer eens het onzalig oogenblik mocht aanbreken dat een algemeene oorlog zijn verschrikkingen brengt aan onze grenzen, wij, vrij en onafhankelijk, zelf te beslissen hebben wat ons te doen staat om buiten dien krijg te blijven, zoolang mogelijk, of wel *dan*, doch slechts voor zoolang de oorlog duurt, zooals de geschiedenis daarvan een menigte voorbeelden geeft, een bond te sluiten, partij te kiezen en, het gewicht van ons in de schaal te leggen, om die te doen overslaan ten nadeele van diegene der in kracht tegen elkander opwegende oorlogspartijen, welke onze neutraliteit zou schenden.

Het vertrouwen op ons eigen mag ons echter niet blind maken voor zaken die te verbeteren zijn en wier verbetering

ons volksbestaan steviger zou doen gronden of ons koloniaal gezag bevestigen.

Een krachtig middel daartoe kan zijn het taalgebied te vergrooten. Onze taal, de Nederlandsche grondtaal, met het aanverwante Vlaamsch, wordt gesproken ver over onze grenzen, van Embden tot Duinkerken langs de kust, in het Kleefsche, in Noord-Amerika door 400.000 menschen, in geheel Zuid-Afrika, van de Kaap tot de Zambese. Door gehoor te geven aan de klachten van Vlamingen en Zuid-Afrikanen, die vereenvoudiging wenschen van de moeilijk aan te leeren boekentaal, moet men die aantrekken niet afstooten.

Vele onzer Consulaten worden bezet door vreemdelingen, meest door Duitschers. Voor een oud en groot handelsvolk als het onze moest dat eigenlijk ondenkbaar zijn. Daarin is verandering te brengen, met een weinig geld. Een zwerm van jonge menschen van handelsschool en gepromoveerden zoekt naar eenige plaatsing. Welnu, men verandere dat; het zal aan onze handel, onze nationaliteit en ons prestige ten goede komen.

Onze buitenlandsche economische politiek moet eene zeer vrijgevige blijven, zoodat wij een gemakkelijk afzetgebied maar nooit een struikelblok worden voor Duitschland. Evenmin moeten wij bezwaren in den weg leggen als er sprake van mocht zijn den Rijn te verdiepen van Keulen tot Rotterdam. Laat ons meer en meer als broeders naast (niet *bij*) elkander wonen, die elkander helpen, waar dat met eerbiediging van ieders rechten kan. Beiden zullen er wèl bij varen.

Wanneer wat thans als stemmingmakerij is bestempeld

mocht doorgaan zou het m. i. even verkeerd zijn den vijand te licht te achten als nu te zwaar. Het „Vaderland" zegt wel dat daartegen niets te doen is, doch daar ben ik het volstrekt niet meê eens. Met die wapens kunnen ook wij strijden en dan zijn wij, die de waarheid voor ons hebben, de sterkste. Wij kunnen ook Engelsch en de Regeering kan dan enkele goede schrijvers défroyeeren, die in Engeland, Britsch-Indië, Amerika kleine, geestig geschreven aardige stukjes weten te plaatsen, waarin op het vele goede en zegenrijke van ons bestuur gewezen en onware tendenz-artikelen bestreden wordt.

Er kan op gewezen worden dat de differentieele rechten zijn afgeschaft, dat de batig-slot-politiek heeft opgehouden, dat millioenen worden besteed aan irrigatiewerken, aan spoor- en aan tramwegen, om de welvaart te bevorderen van den Javaan, dat telegraaf-verbindingen worden of zijn aangelegd over Java en tusschen verschillende eilanden, dat bij de wet van 7 Juli j.l. een overeenkomst is goedgekeurd met de Duitsche regeering tot het gezamenlijk tot stand brengen van kabelverbindingen, dat subsidies zijn verleend aan een stoomvaartlijn tusschen onze Oost, Honkong, China en Japan, dat bij de Kamers is een wetsontwerp tot decentralisatie van het bestuur in Nederlandsch-Indië om te komen tot zelfbestuur. Maar vooral laat ons krachtig daarmee doorgaan, ook bevorderen de ontginningen der buitenbezittingen met eigen of vreemd kapitaal, tevens bedenkende (Nieuw-Guinea) dat *qui trop embrasse mal étreint*!; laat ons een open oog hebben en houden voor de nooden en behoeften van de kinderlijk-goedige bevolkingen, die aan onze hoede en aan ons beter-weten zijn toevertrouwd.

Dat is een grootsche edele taak, een dure plicht. Laat ons in Indië hebben, gesteund door de regeering, meer zending-stations, zooals te Modjo-Warno, waar Doctor BERVOETS met zijne echtgenoot dagelijks 300 à 400 zieke of gewonde Javanen helpen, om niet, alleen uit menschenliefde en geloofsovertuiging, zoodat van verre weg de hulpbehoevenden hem toestroomen en deze daar een zege zijn. Zóó moet ons bestuur meer en meer daar worden een zege voor de bevolking; al onze ambtenaren doordrongen worden van dien heiligen plicht, zij moeten worden de beste vrienden van den Javaan, van den Maleier, van de bewoners van de Minahassa, van deze vooral, de Christengewordenen. Deze moet men tegemoetkomen in hun wenschen en zich wel wachten iets te doen tegen hun adat of te treden in hun rechten. Dan hebben wij in Onze Oost in de bevolkingen onze ware bondgenooten, want zij zijn aanhankelijk en trouw, opofferend voor hem, die hun weldaden heeft bewezen. Laten wij hen doordringen en bewijzen dat wij hunne weldoeners zijn, dan zijn wij er onoverwinlijk, bestand tegen den sterksten vijand.

En laat ons dan daarbij steeds gedachtig zijn aan die Waarheid, welke ons de geschiedenis leert; dat een Volk, gehecht aan zijn geboortegrond, dat vrij en onafhankelijk wil blijven, nooit ten onder gebracht kan worden. Dat is bewezen door onzen strijd tegen het toen machtige Spanje; dat hebben de Spanjaarden bewezen in hun strijd tegen NAPOLEON; dat hebben de Mexicanen bewezen in hun kamp tegen MAXIMILIAAN VAN OOTENRIJK; dat zal blijken in Zuid-Afrika, want het bloed dat daar vergoten is is niet — wat materialistische socialisten ook mogen beweren — ver-

geefs vergoten. Nergens telen de Vrijheid en Onafhankelijkheid weliger en vaster dan op den bodem, die gedrenkt is door voor haar vergoten heldenbloed.

Daarom mijne landgenooten:

DESESPEREERT NIET, MAAR HOUDT UW KRUIT DROOG!

's Gravenhage,

$\frac{13}{31}$ Augustus 1902.